

COMPARATIVE AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-2-20>

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПІВ І ПРОТОТИПІВ ЕФЕКТУ ДЛЯ ЛЕКСЕМ EFFECT / ЕФЕКТ, RESULT / РЕЗУЛЬТАТ, CONSEQUENCE / НАСЛІДОК ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОРПУСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вайноренє І. П.

доктор філософії,

*доцент кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства та перекладу*

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Поліпарадигмально-полідисциплінарний підхід передбачає базування сучасного лінгвістичного знання на результатах цілого комплексу між- і полідисциплінарних розвідок та зумовлює звернення до людської свідомості, мовної системи, культури суспільства, новітніх технологій і т. п. при вивченні взаємовідносин мови – мовлення – мислення (О. М. Аматов, Ф. С. Бацевич, А. В. Корольова, Н. Є. Леміш, Ю. В. Орлова, О. О. Селіванова, Є. Ф. Серебреннікова та інші).

Корпусна лінгвістика є однією з найперспективніших галузей сучасного прикладного мовознавства, а корпусний підхід, у свою чергу, дозволяє уникнути впливу суб'єктивного чинника – особистості автора – в процесі опрацювання матеріалу та максимально наблизитися до об'єктивного вивчення мови, спираючись «головним чином на реальний «живий» мовний матеріал, а не на мовну інтуїцію та інтроспекцію» [3, с. 5; 5, с.151]. Корпус текстів може виступати результатом фундаментального наукового дослідження з одного боку, з іншого – слугувати матеріалом верифікації функціонування окремих лексичних одиниць, колокацій, конструкцій тощо [2, с. 183]. Оскільки корпусний підхід дозволяє вивчати лексичні одиниці, отримувати дані про частоту словоформ, частоту лексем, граматичних категорій, про спільну вживаність лексичних одиниць, особливості їх сполучуваності тощо, то методологічним принципом, до якого ми звертаємось у нашій розвідці, є **колострукційність**. Колострукційність лежить в основі колострукційного (колексема + колострукт = колострукція) аналізу, під яким, слідом за В. В. Жуковською, розуміємо «низку корпусно-базованих

лінгвостатистичних методів аналізу ступеню взаємного притягнення (mutual attraction) чи відштовхування (repulsion) між конструкцією та лексемами, що заповнюють певний слот цієї конструкції» [3, с. 81]. Засновники цього аналізу С. Гріс та А. Штефанович визначили спосіб вимірювання ступеня притягнення / відштовхування слів у таких конструкціях (через заповнення слотів граматичних конструкцій конкретними лексемами), що уможливорює встановлення між такими конструкціями межі [8, с. 123–124]. У нашій розвідці застосовано перший «чистий» колексемний тип колострукційного аналізу задля встановлення й верифікації типів ефекту, що реалізуються в англійській та українській мовах, на базі атрибутивних колокацій в одномовних корпусах (BNC і Mova.info) [4, 7]. Виходячи з можливостей зазначених корпусів, ми опрацювали результати перших 500 найчастотніших лівобічних атрибутивних колокацій для трьох лексем у кожній мові, на підставі чого було укладено відповідні реєстри. Зауважимо, що в англійській мові було залучено підкорпус наукових, а в українській – наукових та публіцистичних текстів через загальний менший обсяг корпусу української мови Mova.info.

Спираючись на результати наших попередніх розвідок (Вайнорене 2017, 2018, 2019), в межах нашого дослідження залучено лише лівобічні атрибутивні колокації з лексемами *effect / ефект, result / результат, consequence / наслідок* англійської та української мов, на базі яких встановлено універсальні і специфічні типи ефекту в обох мовах. Колокацією тлумачимо як сполучення слів, у складі яких один компонент (базовий або зв'язаний) визначається змістом, темою повідомлення та фразеологізує сполучення (наприклад, *приймати рішення, брати до уваги*), а інший компонент (вільний) характеризує базове слово і є семантично ключовим [1, с. 52; 9, с. 95]. Опрацювання укладених реєстрів лівобічних атрибутивних колокацій з лексемами *effect, result* і *consequence*, вилучених з BNC англійської мови, та з лексемами *ефект, результат* і *наслідок*, відібраних з Корпусу української мови Mova.info, дало змогу встановити типи, а також визначити вірогідні прототипи ефекту, вербалізовані в мовах вивчення.

Найвищу частотність з прикметників, що вживаються з лексемою *effect* в англійській мові виявили такі одиниці, як: *adverse* – 162; *immediate* – 158; *significant* – 157; з лексемою *result: direct* – 225; *likely* – 108; *net* – 97; з лексемою *consequence: direct* – 70; *inevitable* – 68; *little* – 41. В українській мові найчастотнішими атрибутами для лексеми *ефект* є *економічний* – 22; *позитивний* – 18 та *негативний* – 14; лексеми

результат: високий – 46; кінцевий – 44; позитивний – 41; лексеми *наслідок*: закономірний – 10; логічний – 4; прямий – 4.

Загальна кількість повторюваних лівобічних атрибутивних колокацій у підкорпусі *наукових текстів* Британського національного корпусу BNC складає 9371 одиницю (*effect* – 6387, *result* – 2191, і *consequence* – 793).

Кількісний аналіз реєстру атрибутивних колокацій з лексемами вилучених з підкорпусу наукових текстів BNC, засвідчив переважну більшість таких сполучень з лексемою *effect* в англійській мові – 68,16 %. Для зіставлення кількість атрибутивних колокацій з лексемою *result* у відсотковому відношенні складає 23,38 %, а з лексемою *consequence* – лише 8,46 %.

Загальна кількість повторюваних лівобічних атрибутивних колокацій у підкорпусах *публіцистичних та наукових текстів* Корпусу української мови *Mova.info* складає 1257 одиниць (*ефект* – 381, *результат* – 815, *наслідок* – 61).

Кількісний аналіз реєстру атрибутивних колокацій з лексемами *ефект*, *результат* і *наслідок*, вилучених з підкорпусів публіцистичних і наукових текстів Корпусу української мови *Mova.info*, продемонстрував превалювання таких сполучень з лексемою *результат* в українській мові – 64,84 %, кількість атрибутивних колокацій з лексемою *ефект* у відсотковому відношенні складає 30,31 %, а з лексемою *наслідок* – лише 4,85 %.

В англійській мові найчастотнішими колокаціями є сполучення з лексемою *effect* – 68,16 %, а в українській мові з лексемою *результат* – 64,84 %, що власне акцентує саме на результативності наслідків.

Визначаючи прототип як найяскравіший зразок з цілої категорії (Ковалева, 2012; Коваленко, 2018; Малинович, Малинович, 2012; Lakoff, 1987; Rosh, 1978), то, на наш розсуд, абсолютно логічним є виділення прототипів ефекту (результату / наслідку) на основі найчастотніших атрибутивних одиниць в повторюваних колокаціях з аналізованими лексемами [6, с. 163].

Прототипними для англійської мови, за результатами нашого корпусного дослідження, є за типом оцінки (позитивна / негативна) – 13,49 % (1264 вживання), за вказівкою на результативність – 12,83 % (1202 вживання), за ступенем значущості – 9,71 % (910 вживань). Прототипними для української мови є за типом оцінки (позитивна / негативна) – 21,72 % (273 вживання), за ступенем означеності – 12,57 % (158 вживань), за вказівкою на результативність – 11,69 % (147 вживань).

Отже, для англійців і для українців акцент фокусується на важливості оцінки ефекту та його результативності. Увага англійців концентрується також на ступені значущості ефекту, а українці, у свою чергу, більшу увагу звертають на ступінь означеності ефекту. У перспективі вбачаємо залучення інших мов з метою відтворення картин світу їх носіїв, зокрема й у національних корпусах мов.

Література:

1. Вайноренє, І. П. Колокації з каузальною домінантою «ефект» в англійській та українській мовах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. 2017. 16. С.52 – 61.

2. Вайноренє І. П. Типи ефекту в україномовному психологічному дискурсі за результатами застосування корпусного підходу. *Переяславська мовознавча толока* : [збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції], (Переяслав-Хмельницький, 19-20 вересня 2019 р.). Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди. С. 183–185.

3. Жуковська, В. В. Англійська абсолютна конструкція: досвід колострукційного аналізу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2017. 12. С. 80–85.

4. КУМ : *Корпус української мови* MOVA.info лінгвістичний портал, 2003–2018. URL: <http://www.MOVA.info>.

5. Леміш, Н. Є. Застосування колострукційного аналізу в навчанні майбутніх перекладачів. *Тенденції та перспективи формування перспективної лексики*: [Доповіді X Міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології], Ірпінь: УДФС України. X. 2020. С. 151–153.

6. Малинович, М. В., Малинович, Ю. М. 2012. Универсальные смыслы и категории в языке: классические традиции, современность, перспективы. *Вестник ИГЛУ*. 2 (18). С.162. – 170.

7. BNC: *British National Corpus*. University of Oxford, (2001). [2nd ed.]. URL: <http://corpus.byu.edu/bnc/>

8. Gries S.Th., Stefanowitsch A. Extending colostruactional analysis: A corpus-based perspective on ‘alterations’. *International Journal of Corpus Linguistics*. 2004. № 9 (1). P. 97–129.

9. Vainorenien I. Collocations with Causal Dominant «Effect» in the English and Ukrainian Languages. *Language in Different Contexts* : research papers collection, V. VIII (1). May 3–4, 2018. Vilnius, 2018. P. 94–101.